

Инж. Вељко МАГОВЧЕВИЋ
Привредна комара — Титоград

Стање шљиварства у рејону Полимља, мјере и предлози за даље унапређивање

Узимајући у обзир да шљива заузима водеће мјесто у воћарству наше Републике, како по броју стабала тако и по количини и разноврсности своје употребе (свјежа и сува шљива, пекmez, ракија итд.) неопходно је било сагледати досадашње резултате рада у шљиварству, као и даље мјере које би требало предузети у циљу рационалније производње и експлоатације ове воћне врсте.

Ово је утолико значајније што смо код свих других воћних врста дефицитарни, па би прераду и пласман шљиве требало тако усмјерити како би постигли највећи економски ефекат.

С обзиром да главни шљиварски рејон у нашој Републици представља Полимље, обухватајући Бијело Поље, Иванград и Плав, то ће се овдје третирати само проблематика овог подручја.

Бројно стање стабала шљива у Републици према најновијим статистичким подацима изгледа овако:

— родних	977.000
— неродних	138.340
УКУПНО:	1.115.340

Упоређујући бројно стање стабала шљиве за читаву Републику са осталим воћним врстама, излази да на шљиву отпада око 72% стабала.

Садашње бројно стање стабала шљиве у Полимљу износи:

— родних	625.091
— неродних	179.909
УКУПНО:	805.000

Реферат одржан на Савјетовању у Иванграду, дана 29. VI 1963. године — у нешто скраћеном облику.

Упоредјујући ово стање са бројем стабала шљива у Републици произилази да на ово подручје отпада 66⁰/₁₀₀ укупног броја, односно 63,9⁰/₁₀₀ родних стабала.

Да би се имала што јаснија слика шљиварства овог подручја и његовог кретања, дајемо преглед броја стабала за неколико протеклих година*:

Год.	Укупан број стабала	Од тог родних			Принос по стаблу кг.
		застручени	приватни	Укупно	
1958	775.000	1.434	538.236	539.670	3,3
1959	791.600	1.725	547.035	548.760	25
1960	790.626	809	564.715	566.524	18,3
1961	781.924	7.343	608.795	616.138	22
1962	805.000	5.726	620.170	625.091	17

Из горњих података види се да је у наведеном периоду дошло до врло малог повећања укупног броја стабала, док је повећање броја родних стабала знатно веће. Разлог за овако мало повећање укупног броја стабала јест тај што се сваке године, с обзиром на старост засада, амортизује велики број стабала, а да се не обезбјеђује потребна замјена путем подизања нових засада. На родна стабла отпада у просјеку око 70⁰/₁₀₀ и сматрамо да то одговара стварном стању на терену.

Ако бисмо извршили упоређење предатног броја стабала за општину Иванград, јер за остало подручје не располажемо подацима, увјерили бисмо се да не само што после рата није дошло до повећања броја стабала него је тај број данас мањи за 70⁰/₁₀₀ у односу на предатно стање. Ова нас чињеница наводи на закључак да на унапређењу шљиварства није учињено готово ништа, што значи да није постојала једна одређена дугорочна инвестициона политика и примјена одговарајућих економских и административних мјера, којима би се утицало на унапређење ове воћне врсте.

Из наведених података о приносима по појединим годинама види се да постоје знатне осцилације, а што је опет све условљено локалитетом, микроклиматом и осталим факторима.

На бази укупног броја стабала као и просјечних приноса производња шљива по годинама изгледала је овако:

— 1958	— 1.178 вагона
— 1959	— 1.322 „
— 1960	— 1.017 „
— 1961	— 1.355 „
— 1962	— 1.062 „

* Укупно бројно стање стабала за две три општине Полимља.

Из наведених података види се да се годишња производња шљива цијени на око 1.000 вагона, о чијем ће искоришћавању бити накнадно говора у поглављу о преради шљиве.

Упоредјујући ове приносе са предратним, констатујемо да је принос за Иванград у 1939. години износио 24 кг по стаблу, док је у Бијелом Пољу деветогодишњи просјек 1930—1939. године износио 26,1 кг који у послеријатном периоду још није остварен на овом подручју. Овоме је у првом реду допринијела и масовна појава биљних болести и штеточина (шарка шљиве, шљивина штитаста ваш, лисне ваши итд.) које су у појединим годинама умањивале приносе шљива за 30—40%. Други разлог осцилације приноса јесте њега и заштита стабала без примјене појединих агротехничких мјера.

СТАРОСНА СТРУКТУРА ЗАСАДА У %

Старосна група		Стабла	%
од	1 до 5 година	20.000	2,5
"	6 " 10 година	50.000	6,2
"	11 " 15 година	90.000	11,20
"	16 " 20 година	140.000	17,50
"	21 " 25 година	200.000	25
"	26 " 30 година	250.000	31,20
преко	30 година	55.000	6,40

Највећи број стабала налази се у старосној групи од 26 до 30 година, тј. у периоду постепеног изумирања. Овај број стабала ће за краће вријеме, најмање 10 година, бити потпуно амортизован, па се мора водити рачуна о његовој благовременој замјени. Перспективним плановима развоја шљиварства код земљорадничких задруга и индивидуалних произвођача предвиђене су одговарајуће површине за подизање нових засада у наредном периоду, чиме ће се осигурати замјена амортизованих засада.

Економски значај и важност шљиве

Шљиварству се у рејону Полимља придаје све већа важност па се сматра да је то врста воћа са којом се можемо појављивати и на домаћем и на иностраном тржишту; она има широку употребну вриједност, захтијева мања инвестициона улагања и, што је најглавније, у овом подручју постоје изванредни еколошки услови за гајење шљиве. Све ове околности говоре о томе да шљиви треба дати већи значај већим подизањем шљивика на друштвеном сектору. У оквиру Републике по обиму производње свјеже шљиве, ово подручје заузима водеће мјесто са преко 50%. Шљиварство је најразвијеније на подручју брдском и припланинском, гдје климатски услови ограничавају гајење многих других племенитих врста воћа изузев јабуке и крушке. У родним

годинама шљива представља главни извор прихода већине пољопривредних домаћинстава ових крајева. Исто тако шљива учествује са високим процентом у катастарском дохотку пољопривредних домаћинстава. Овај проценат учешћа износи у просјеку за ово подручје око 24⁰/₀, а у односу на воћарство уопште преко 70⁰/₀. Поједине земљорадничке задруге имају знатан дио прихода од шљива, док поједина извозна предузећа остварују знатан девизни ефекат. Само је Фабрика за прераду воћа „Црногорка“ — Бијело Поље реализовала разних врста воћних прерађевина од шљиве у износу од 38.960 долара, коришћењем капацитета погона у прошлој години са свега 60⁰/₀, док друштвена заједница остварује велике приходе преко пореза на промет, итд.

Економски значај шљиварства у рејону Полимља не огледа се само у вриједности бруто производње и дохотка, већ и у томе што шљива представља важну „ставку“ у реализацији новчаних примања произвођача за извоз свјеже шљиве, суве шљиве, пекмеза итд.

Поред тога, воћарство овог подручја кроз дужи временски период било је представљено шљивом, јер су природни услови дозвољавали да један доста екстензиван облик гајења шљиве буде економски оправдан.

И поред тога што наведене чињенице указују на велики економски значај шљиве, ипак шљиварству овог подручја у послеријатном периоду није поклоњена одговарајућа пажња како у погледу подизања нових тако и у погледу одржавања постојећих засада. То најбоље показују подаци који нам говоре да је у послеријатном периоду подигнуто свега 200 хектара и да тако рећи више није било неких већих инвестиционих улагања изузев нешто на сузбијању болести и штеточина.

Политика откупних цијена за шљиву представља важан фактор стимулације, јер од тога зависи заинтересованост произвођача за шљиварство. Чињеница је да произвођачи не остварују одређену економску цијену приликом продаје шљиве, што је нарочито случај у родним годинама, када је понуда велика и тада су они приморани да је прерађују у ракију, јер се само она може дуже да се чува и чека на повољнију цијену. То значи да се кроз производњу ракије постиже већи доходак због тога што се веће количине уновче на унутрашњем тржишту и што се за веће количине ракије на разне начине избјегне плаћање пореза на промет.

Рачуница показује да је стимулативније производити суву шљиву, шљиву за извоз и пекмез него ракију. Ако се узме за обрачун 100 кг сировине за прераду, онда долазимо до следећих података:

Врста прерађен.	Количина сировине која се прерађ.	Добијено прерађен. у кг.	Цијена по 1 кг	Укупна вријед. у динарима	Нето вријед.
Сува шљива	100	33	200	6.600	5.600
Пекмез	100	25	180	4.500	3.500
Шљива за извоз	100	100	30	3.000	2.000
Ракија	100	16	180	2.880	1.880

Међутим, у пракси је сасвим друкчије. Произвођач обично бере шљиве трешењем (бранице само око 35 вагона) и та му се шљива плаћа од 8—10 динара по кг што значи да за 100 кг шљиве 1.000 динара, а ако је преради у ракију добиће 1.880 динара, што значи да му је производња ракије рентабилнија. Међутим, ако анализирамо економику ракије за ово подручје са аспекта извоза, онда је ту сасвим друга рачуница. Као што је познато, ракија није никад била озбиљнији извозни артикал за нашу земљу па ни за ово подручје. Томе је углавном препрека сам квалитет ракије, која због карактеристичног мириса не може да добије своје мјесто међу жестоким пићима, и то што су царински ставови у свим земљама врло високи.

Но, и поред свега тога, она је у овом подручју главна прерађевина од шљиве, из следећих разлога:

Извоз свјеже шљиве у прошлој години није био велики. Извезено је свега 35 вагона. Ту постоји низ потешкоћа на које наилазе наши извозници приликом транспорта, јер због слабих транспортних средстава нијесу у могућности да свјежу шљиву допреме крајњем кориснику у добром стању. Осим тога овај се шљиварски рејон налази далеко од главних друмова и жељезничких пруга, итд. Поред тога, на ово је имало одраза и слаба откупна мрежа.

За производњу суве шљиве произвођач је заинтересован само толико колико му је довољно за подмирење личних потреба. Ову шљиву сељак производи у домаћим сушницама на примитиван начин, добијајући шљиву слабог квалитета, која као таква не одговара потребама савременог тржишта. Исти је случај и са производњом пекмеца. Значи да произвођач није имао материјалних средстава да организује производњу у савременим сушницама и пекарама, тј. задруга му није нудила пословну сарадњу.

То би били главни разлози што је до сада гро производње шљиве прерађиван у ракију.

Нема сумње да би стимулативније цијене свјеже шљиве дјеловале у смислу преоријентације на искоришћавање шљиве у правцу који би са гледишта заједнице био економски најповољнији, а то је производња свјеже шљиве, суве шљиве и пекмеца.

Сортимент шљиве

У рејону Полимља заступљено је неколико сората шљива, а од њих свакако највише природни и економски значај има шљива пожегача.

Пожегача се у рејону Полимља брзо раширила, пошто се показала као једна од најбољих сората шљива (велика родност, брзо размножавање, свестрана могућност прераде итд.). Њу у прошлости па ни данас није могла замијенити ни једна друга сорта. Она је још у овом крају позната под називом „дебелица“ јер за разлику од осталих врста шљива тражи добру и „дебелу“ земљу.

Пожегача по броју стабала апсолутно доминира у Полимљу, изузев плавске долине гдје доминира тургуља. Медница је највише распрострањена у околини Бијелог Поља, Затона и у доњем Бихору, док се пискавице има врло мало, највише око Андријевице, Мурине и у иванградској котлини, нешто у плавском басену, и само по које стабло у околини Бијелог Поља.

Сортимент шљиве изражен у процентима изгледа овако:

— пожегача	— 75%
— ракијска	— 10%
— стоне	— 10%
— остале	— 5%

Општа констатација у погледу сортимената је да пожегача даје најбоље резултате на гајњачама, алувијалним и делувијалним земљиштима, док остале сорте, а нарочито пискавица и медница, дају добре резултате и на слабијим земљиштима. И поред тога што ове сорте немају неку већу економску вриједност, ипак би их требало задржати на слабијим земљиштима гдје остале сорте не могу да дају одговарајуће резултате.

Заштита од болести и штеточина

Служба заштите биља на подручју Полимља одвијала се кроз рад двију станица за заштиту биља у Иванграду и Бијелом Пољу. Овако централизована служба заштите имала је својих позитивних, али и негативних страна. Позитивна страна огледала се у томе што су се кроз зимске и љетње акције прскања у великој мјери онемогућавале или сузбијале биљне болести и штеточине, чија је појава и угроженост, с обзиром на повољне временске прилике (влага итд.) била скоро сваке године редовна. Ове акције узимале су шире размјере без обзира на власништво засада, а да би ефекат рада био бољи, локалне власти су доносиле посебне одлуке да власници не смију спречавати прскање својих засада за вријеме акције прскања. Негативна страна огледала

се у томе што су приватни произвођачи сматрали да су ове установе дужне да им прскају шљиве, не показујући неко нарочито интересовање за ову акцију. Гро трошкова сносили су општински фондови за унапређење пољопривреде, мада је касније и произвођач морао да учествује у стварним трошковима. На бази података којима располажу ове установе број стабала која се прскају сваке године се повећава, а досада их је годишње прскано око 80.000. Прије неколико година служба заштите у општини Иванград је децентрализована и препуштена је земљорадничким задругама, док у Бијелом Пољу и даље постоји.

Најчешће болести и штеточине које се појављују у овом подручју јесу рогач, пламењача, шарка шљиве и шљивина штитаста ваш. Појава рогача је тако рећи стална, а интензитет појаве је у тијесној повезаности са влажношћу године. У току посљедњих година такође је честа појава пламењаче, тако да у појединим годинама стабла потпуно оголе. И поред тога што ове двије болести сваке године шљиварству овога подручја умањују приносе и до 35^{0/0}, служба заштите није успјела да их локализује, због тога што се ради о великом броју стабла које треба прскати у кратком временском периоду сузбијања, и што техничка опремљеност службе заштите за овако кратко вријеме није у стању да обави овај задатак.

Посебно поглавље у оквиру заштите шљиве представља шарка шљиве и њено сузбијање. Ова болест први пут је запажена 1949. године. Републичка служба за заштиту биља, у заједници са локалним службама, успјела је да евидентира и маркира ова заражена стабла. На бази података којима се располаже утврђено је да у рејону Полимља има око 6 — 7 хиљада стабала заражених шарком. У циљу спречавања даљег ширења ове заразе сва ова стабла требало је искрчити и уништити. Међутим, то се још увијек није успјело ријешити, јер се наилази на велики отпор власника заражених стабала, који у случају крчења траже накнаду за иста. С обзиром да постојећа заражена стабла представљају велику опасност за здрава, то је неопходно преко одговарајућих форума ово питање што прије ријешити.

Расадничка производња

На овом подручју постоји један воћни расадник који је у саставу Станице за воћарство из Бијелог Поља. Годишња производња овог расадника је око 20.000. садница, од чега на шљиву отпада 12.200. садница или 61^{0/0} од укупног броја садница.

У овој производњи садног материјала шљива, заступљен је сљедећи сортимент:

— Пожегача	9.150 садница или	75 ^{0/0}
— Ракијске	1.220 " "	10 ^{0/0}
— Ренклоде	1.220 " "	10 ^{0/0}
— Остале	610 " "	5 ^{0/0}
Свега:	12.200	100 ^{0/0}

Овај расадник се не бави производњом селекционисаног садног материјала, него користи изданке и сејанице који се касније калеме. Обично се дају у промет двогодишње и трогодишње саднице. Уопште узевши, до сада није било неке организоване расадничке производње, како садница шљива тако и осталих воћних врста. Било је покушаја од стране Станице за воћарство, да организује такву производњу садног материјала, што би се организацијама које подижу засаде или за индивидуалне произвођаче преко земљорадничких задруга склапала уговоре о количини и сортименту садница унапријед за неколико година, да би расадник имао тачан план производње, али се у томе обично није успјело. Уговори су склапани, саднице обезбијеђене, али до презимања обично није долазило због тога што организације нијесу извршиле припреме за садњу, помањкање средстава и слично. Било је случајева да се у појединим годинама није успјела реализовати цјелокупна производња садница шљива, што је и сада случај, већ се морало тражити тржиште у другим републикама.

Главни разлог за то јесте тај што индивидуални произвођач сам обезбјеђује себи потребан садни материјал од изданка из својих шљивика тако да није заинтересован за набавку из расадника, без обзира на то што је тај материјал сортно потпуно чист, квалитетнији и, што је најважније, потпуно здрав. Уобичајено је да се у овом подручју обавља унутрашњи промет садног материјала без икакве контроле стручних органа, што доводи до тога да се на тај начин доприноси ширењу појединих болести и штеточина и подизању воћњака од слабог садног материјала.

Ово утолико теже пада што је читаво ово подручје заражено шарком шљиве, па се самим тим подижу воћњаци изданцима баш од тих заражених стабала.

Прерада и пласман шљиве

На бази статистичких података из 1962. године, узимајући у обзир укупан број родних стабала и просјечан принос за сви три рејона, произилази да је производња шљиве у прошлој години изгледала овако:

Бр. родних стабала у ком.	Просјечан принос по стаблу у кг	Укупан принос у ми
825.091	17	106.285

Из предњих података произилази да укупна производња свјежих шљива у овоме подручју износи око 1.000 вагона. Досадашњи начин искоришћавања шљиве показао је да се гро ове производње преради у ракију, а један мањи дио потроши у свјежем стању (за домаћу употребу и извоз), а најмање се преради у суву шљиву. На бази података прикупљених са терена закључујемо да се у ова три рејона шљива искоришћавала на следећи начин:

	у мц	у %
— шљива за ракију	92.450	87%
— свјежа шљива лич. потр.	5.314	5%
— свјежа шљива извоз	3.188	3%
— сува шљива	2.125	2%
— пекмез	3.188	3%
Свега:	106.265	100%

Наведени податци показују да се гро шљива преради у ракију, да на друго мјесто долази шљива за личну потрошњу, извоз, сува шљива и најзад пекмез. Да се највеће количине шљиве користе за прераду ракије, постала је традиција у овом крају, без обзира на структуру постојећег сортимента шљиве, гдје су ракијске сорте заступљене свега 10%. Осим тога, на овакав начин прераде утицале су и објективне околности, као што је недостатак потребних уређаја за сушење шљиве, производњу пекмеза и осталих прерађевина од шљиве. Тек од прошле године почело се и са извозом свјеже шљиве; први резултати нијесу задовољавајући, јер се извозна предузећа нијесу довољно ангажовала како би благовремено преузела сву количину откупљене свјеже шљиве.

Откуп воћа врши се претежно на отвореном пољу, што значи да откупне станице не располажу потребним грађевинским објектима, гдје би вршили откуп и привремени смјештај до испоруке крајњем кориснику.

У погледу откупних цијена за шљиву задруге до сада нијесу гарантовале одређене цијене, него су их већином одређивале према свом нахођењу.

Овдје је нарочито дошла до изражаја несугласица између задруга и Комбината за прераду воћа, јер задруге зарачунавају прилично високу маржу без неке одређене рачунице, користећи бенефиције које им даје Савезни закон, тј. да су оне једине овлашћене да врше откуп пољопривредних производа на свом подручју.

Досадашњи резултати у погледу подизања нових шљивика

На бази прикупљених података са терена може се констатовати да постигнути резултати на подизању нових шљивика ни из далека не одговарају могућностима и условима које ово подручје пружа у погледу унапређења ове воћне врсте. Унапређење воћарске производње овога подручја карактерише се једностраним развојем у првом реду јабуке и крушке, што је уосталом општејугословенска карактеристика. На бази дискусија воћених са представницима земљорадничких задруга и других социјалистичких организација испоставља се да је главни разлог слабог подизања шљивика недостатак земљишних површина, јер је најбољи дио ових ангажован за подизање јабука и крушка које

траже много боље земљиште. До подизања неких већих плантажа није дошло, а нови засади подигнути су на искрченим површинама. Највеће резултате у том погледу постигла је Земљорадничка задруга — Плав која је подигла шљивик на површини од 21 хектар. Према процјени на овом подручју је од ослобођења до сада на задружном сектору подигнуто укупно око 150 ха шљивика.

Даље мјере за унапређење шљиварства

Као оријентација у шљиварству овог подручја треба да буде и даље задржавање водеће улоге шљиве у воћарству овога краја. То је у ствари и општејугословенски став заузет на савјетовању у Тузли (о производњи, преради и пласману шљиве) одржаном 27. фебруара ове године. На то нас упућује, у првом реду, њен економски значај за поједине организације и подручја, затим девизни ефекат који се остварује у извозу, те могућност за повећање потрошње и промета на унутрашњем тржишту итд.

Постоји читав низ мјера за редован и правилан узгој шљивика без чије се примјене не би могла замислити редовна родност и дуговјечност наших шљивика. Напријед изнијете чињенице јасно указују на то да шљиварство овог подручја како у погледу узгоја тако и у погледу производње, прераде и пласмана, има све одлике крајње екстензивног воћарства. То значи да воћарство и у крајње повољним климатским и земљишним условима, ако се не примјењују одговарајуће агротехничке мјере, мора бити екстензивно. Пољопривредна служба овога подручја мора томе убудуће посветити више пажње и настојати да кроз примјену важнијих агротехничких мјера утиче на санирање постојећих шљивика и максимално коришћење њихових капацитета. У ту сврху неопходна је примјена сљедећих агројера.

У засадима подигнутим на равним теренима неопходна је редовна обрада читаве површине. Ова обрада састоји се у јесењем или зимском дубоком орању на дубини 18—25 цм и обради у току вегетације, под којом се подразумијева култивирање земљишта на дубину од 5—10 цм. Путем дубоког орања омогућује се конзервација влаге која је потребна за воћку, а плитким орањем се спречава губитак влаге и уништавају разне коровске биљке. На теренима који се налазе на нагибима, обраду треба изводити у пантљикама с јесени и у прољеће. Ове пантљике треба да буду у ширини круне или нешто више, док простор између редова треба користити за гајење покровних култура за производњу сточне хране или биљке за зеленишно ђубрење.

На теренима који се налазе на стрмим нагибима, који су изложени дејству ерозије или других елементарних непогода, обраду треба обављати само око воћака. Ово окопавање треба обавити најмање у ширини круне. Уколико постоје могућности, земљиште испод воћака треба застирати натрулом сламом, сијеном, пљевом и другим материјалом чиме омогућавамо задржа-

вање влаге у земљишту и повећање хранљивих елемената. У каквом ће се стању одржати поједини засади зависиће од конкретних услова, о чему коначну ријеч треба да да стручна служба на терену.

У савременом воћарству ђубрење представља једну од најважнијих агротехничких мјера. Ефикасност ђубрења зависи од начина уношења, врсте ђубрива, особина земљишта итд. То значи да је потребно бирати она ђубрива која унесена на потребну дубину дају најбоље резултате. Вубрење треба вршити у циљу редовног рађања и одржавања и у циљу регенерације изнурених стабала.

Овдје је нарочито важно одредити вријеме уношења појединих ђубрива. За ово подручје најбоље је јесење ђубрење шљивика када се обично ђубри органским ђубривима. Рано јесење ђубрење даје најбоље резултате. Што се тиче ђубрења у току вегетације треба их изводити што чешће. Као обавезно било би ђубрење у периоду цвјетања, заметања плодова, тј. у току јула крајем августа мјесеца. Прихрањивање треба обављати послје цвјетања и јунског отпадања плодова.

С обзиром да у току живота шљиве поједини дијелови изумиру, односно формирају се, неопходно је посветити посебну пажњу резидби и чишћењу. У циљу одржавања као и подизања нових шљивика, ово треба да буде стална и систематска мјера. Да би имали редовну родност и добар квалитет плодова, потребна је стална интервенција човјека у шљивику. Ова интервенција састојала би се у редовној резидби, уклањању сасушених и поломљених грана, које су резултат физиолошке старости, напада болести и штеточина, дејства града, снијега итд. Орезивањем сувишних грана утиче се на правилно формирање круне, док се укљачањем водопија онемогућава претјерана исцрпљеност воћке. Овдје посебну пажњу треба посветити чишћењу лишјајева и маховине који су толико узели маха у појединим рејонима, како је то у уводу наглашено, да пријете потпуном уништењу појединих стабала шљиве.

Све ове радње треба обавезно вршити у периоду мировања воћке, како би се одстрањивањем наведених дијелова уништили и органи за презимљавање појединих болести и штеточина. Што се тиче прорјеђивања круне, ову радњу треба обављати непосредно пред кретање вегетације како би се калусирањем ране што прије залијечиле. Међутим, дјелимично прорјеђивање круне може се вршити и у току вегетације. Све ове операције су лаке, захтијевају мало времена, а обављају се у току зимских дана, када је мало осталих радова.

Као даља мјера коју би требало примјењивати јесте заштита од мразева и глодара. Појава зимских и прољетних мразева је врло честа и зато се препоручује обавезно кречење у току јесени и почетком прољећа. Тиме се успорава кретање вегетације и избјегава штетно дејство мразева. Заштиту од глодара вршимо

омотавањем стабала разним материјалима: сламом, кукурузовином итд.

У склопу осталих мјера требало би приступити рјешавању слједећих задатака:

Организацију службе заштите од болести и штеточина треба рјешавати комплексно и плански, а не како је то до сада било — од случаја до случаја. С обзиром да постојећа апаратура не гарантује ефикасно и благовремено спровођење појединих акција зимског и љетњег прскања, потребно је набавити одређен број моторних, превозних и леђних прскалица, као и потребан број воћарских гарнитуре.

Производњу садног материјала треба поставити на сасвим другој основи како у погледу количине и сортимената произведених садница, тако и у погледу исходности садног материјала.

На првом мјесту главни и једини произвођач садног материјала треба да буде постојећи расадник у Бијелом Пољу. Досадашњи начин обезбјеђења садног материјала путем изданака од стране индивидуалних произвођача треба доношењем републичких и локалних прописа строго забранити, нарочито због шарке.

Садни материјал производи на бази склопљених уговора са организацијама које подижу засаде за дужи период времена, како не би долазила у питање реализација произведеног материјала.

Расадник би био обавезан да производи искључиво селекционисани садни материјал.

Као што је раније поменуто, пожегача има релативно кратак период коришћења, па би се требало оријентисати и на производњу сората које имају дужи период коришћења, на производњу стоних сората које се одликују крулним плодовима, што је од нарочитог интереса за извоз, као и на производњу најплодеснијих сората за сушење. Ову ствар треба да преузме на себе научна служба у сарадњи са расадницима и да то разради.

Акција асанације шљивика може се остварити кроз разне видове кооперације, између индивидуалних произвођача и земљорадничких задруга, под руководством стручне службе у кошуни. На бази склопљених уговора између задруга и произвођача прецизирале би се обавезе једних према другима.

Захваљујући позитивним резултатима постигнутим са асанацијом шљивика у другим републикама показало се да се код шљиве пожегаче крију огромне потенцијалне могућности, те акција асанације треба да узме ширих размјера у овом нашем главном шљиварском подручју.

Спровођење у праксу напред наведених мјера допринијеће и та околност што се обавезним агроминимумом предвиђа примјена одговарајућих агротехничких мјера.

Подизање нових шљивика треба поставити плански. Код избора локације за нове објекте настојати да се отклоне слабо-

сти у односу на избор, затим обезбијеђеност водом, саобраћајним везама и сл. У новоподигнутим шљивицима обавезно уводити новије сорте, како би се период коришћења шљиве што више продужио. Овдје се мисли на увођење стоних сората, које рано приспијевају за тржиште, а затим најподеснијих сората за сушење. На бази одобрених инвестиционих програма, програма који су у току одобравања и евиденција којом располажу пољопривредне службе комуна, закључно са 1967. годином, лодићи ће се следеће површине:

Година	Површина ха
1963	90
1964	80
1965	80
1966	70
1967	50
	370 ха

Од ове површине на задружни сектор отпада 40%. Ако се узме у обзир да вриједност инвестиција по 1 ха износи око 600.000 динара, онда излази да ће се за подизање нових шљивика утрошити за ових пет година 220 милиона динара.

Досадашњи начин производње прерађевина од шљиве треба измијенити на тај начин што производњу ракије треба смањити, а повећати производњу суве шљиве и свјеже шљиве за извоз. Тако би се производња суве шљиве повећала за 8%, док би се извоз свјеже шљиве повећао од 30 вагона колико је до сада остваривано на 100 вагона, што је уз мало веће ангажовање земљорадничких задруга и извозних предузећа врло лако остварити.

Оспособити постојеће сушнице како би капацитет коришћења био што већи. Комбинат за прераду воћа у Бијелом Пољу докомплетирати пратећом опремом у циљу снижења трошкова производње.

Склапањем чврстих уговора са земљорадничким задругама обезбиједити потребне количине сировина, како би капацитет Фабрике био искоришћен 100%.

Досадашњи начин откупа земљорадничке задруге нијесу организовале како треба што је и главни разлог неиспуњеног плана откупа. Ово у првом реду због слабе опремљености откупних станица, мањкања амбалаже и сл. Рјешавању овог питања треба приступити одмах. Потребно је вршити уговарања са произвођачима, гдје би требало предвидјети количину, а по могућности и оријентационе цијене.

У складу са предвиђеним мјерама треба рјешавати и питање уздизања кадрова, нарочито квалификоване радне снаге, коју треба ангажовати за поједине објекте. Ово се може постићи путем семинара и курсева, које би организовала пољопривредна служба.